

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จังหวัดเชียงใหม่ เป็นจังหวัดหนึ่งในภาคเหนือตอนบนที่ถูกกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 4 เป็นต้นมา ให้มีบทบาทเป็นเมืองศูนย์กลางความเจริญของภาค โดยเป็นศูนย์กลางการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และมีบทบาทเป็นแหล่งอุตสาหกรรมที่สำคัญโดยเฉพาะอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5 จังหวัดเชียงใหม่ เป็นจังหวัดที่ได้รับการบรรจุเข้าในโครงการพัฒนาเมืองหลัก ซึ่งจะต้องมีการพัฒนาอย่างเร่งด่วน โดยมีนโยบายที่จะเร่งสร้างฐานเศรษฐกิจให้แก่เมืองหลัก ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวและแหล่งจ้างงานที่สำคัญ โดยพัฒนาอุตสาหกรรมและบริการที่ใช้แรงงานและวัตถุดิบในท้องถิ่น โดยเฉพาะอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ซึ่งทำรายได้ให้กับประเทศไทยเป็นจำนวนมหาศาล โดยเฉลี่ยปีละ 34,800 ล้านบาท (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2540)

เนื่องจากจังหวัดเชียงใหม่ เป็นจังหวัดที่จัดได้ว่ามีศักยภาพที่จะพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวเป็นอันดับที่สองรองจากกรุงเทพมหานคร อีกทั้งยังเป็นศูนย์กลางการบริการพื้นฐาน การศึกษา การคมนาคมขนส่ง และการลงทุนทางเศรษฐกิจ ดังนั้นจึงทำให้เกิดการอพยพของประชากรเข้าสู่จังหวัดเชียงใหม่เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในตัวเมือง ทั้งในรูปการอพยพจากต่างจังหวัดมาอยู่อาศัยแบบถาวรและการเข้ามาทำงานของประชาชนในจังหวัดใกล้เคียง ทำให้จำนวนประชากรในจังหวัดเชียงใหม่มีความหนาแน่นขึ้น จากการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในจังหวัดเชียงใหม่ ได้ก่อให้เกิดการกระจายการพัฒนาทางเศรษฐกิจ สังคม นำมาซึ่งรายได้และเป็นการสร้างโอกาสการทำงานให้แก่ประชาชน อีกทั้งยังเป็นการส่งเสริมการใช้ผลิตผลภายในให้เกิดประโยชน์มากขึ้นเพื่อรองรับการพัฒนา ส่งผลให้เกิดการขยายฐานทางเศรษฐกิจของจังหวัด ซึ่งในการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจะต้องสอดคล้องกับสภาพเมือง และสามารถกระจายความเจริญไปสู่พื้นที่รอบนอกเมืองหรือพื้นที่ชนบทให้ได้รับประโยชน์อย่างทั่วถึง ดังนั้นอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว จึงเป็นสาขาเศรษฐกิจที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนาหรือฟื้นฟูฐานทางเศรษฐกิจของท้องถิ่นให้ดีขึ้น ทั้งนี้เพราะอุตสาหกรรมท่องเที่ยวก่อให้เกิดผลความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจในอุตสาหกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดเชียงใหม่ ที่

สามารถทำรายได้อย่างมหาศาล อีกทั้งยังส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชนบทด้วย ซึ่งอุตสาหกรรมที่มีความเกี่ยวเนื่องกับการท่องเที่ยวที่สำคัญก็คือ "หัตถอุตสาหกรรม"

หัตถอุตสาหกรรมมีบทบาทสำคัญต่อเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ ช่วยให้คนมีงานทำ มีการจ้างงานเพิ่มขึ้น และเป็นการนำทรัพยากรธรรมชาติมาใช้อย่างคุ้มค่าให้เกิดประโยชน์สูงสุดอีกทั้งเป็นการอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมไทยให้คงอยู่และพัฒนาให้มีศักยภาพทางการตลาด โดยหัตถอุตสาหกรรมสามารถทำรายได้ให้กับประเทศปีละจำนวนมาก แต่เดิมการผลิตสินค้าหัตถอุตสาหกรรมเป็นการสนองความต้องการใช้สอยในบ้านเรือนและจำหน่ายในท้องถิ่นใกล้เคียง ปัจจุบันการผลิตสินค้าหัตถอุตสาหกรรมขยายตัวจากอุตสาหกรรมในครัวเรือนเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่ขึ้นและพัฒนาสู่ตลาดส่งออก เช่น ผลิตภัณฑ์เครื่องหนัง อัญมณีเครื่องประดับ สิ่งทอ เซรามิค ฯลฯ จากช่วงทศวรรษที่ผ่านมาภาคอุตสาหกรรมมีการขยายตัวในอัตราสูงและสูงกว่าอัตราการขยายตัวโดยเฉลี่ยของเศรษฐกิจภาคการเกษตร ที่เดิมเป็นพื้นฐานสำคัญทางเศรษฐกิจ จากโครงการสร้างสินค้าส่งออกของไทย (กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม, 2544) ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่มสินค้าต่าง ๆ ได้แก่ สินค้าเกษตรกรรม สินค้าอุตสาหกรรม สินค้าแร่และเชื้อเพลิง และสินค้าอื่นๆ สินค้าอุตสาหกรรมจัดเป็นกลุ่มสินค้าที่มีสัดส่วนของการส่งออกในแต่ละปีสูงที่สุดคือประมาณ 70% ของปริมาณการส่งออกทั้งหมด จึงถือได้ว่าสินค้าอุตสาหกรรมเป็นสินค้าที่นำรายได้เป็นเงินตราให้แก่ประเทศมากที่สุดและในส่วนของสินค้าอุตสาหกรรมเองยังได้แบ่งย่อยประเภทอุตสาหกรรมออกไปอีก ซึ่งรวมถึงสินค้าหัตถอุตสาหกรรมขนาดกลางและขนาดย่อมที่มีการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยมาใช้หรือช่วยในการผลิต เพื่อให้ได้คุณภาพมาตรฐานสามารถส่งออกตลาดต่างประเทศ

การส่งออกสินค้าหัตถอุตสาหกรรมเป็นนโยบายหนึ่งที่รัฐให้ความสำคัญ เนื่องจากเป็นปัจจัยที่จะผลักดันให้ภาวะเศรษฐกิจของประเทศมีการขยายตัวอย่างต่อเนื่อง เพราะการส่งออกก่อให้เกิดการขยายการลงทุน สร้างความต้องการแรงงานให้แก่ประเทศ ลดการขาดดุลการค้า และดุลการชำระเงิน ก่อให้เกิดมูลค่าเพิ่ม (Value added) ให้แก่ทรัพยากรช่วยลดต้นทุนการผลิต (Economy of Scale) และช่วยสร้างความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีการผลิต จากการศึกษาประเทศไทยประสบปัญหาภาวะเศรษฐกิจและการเงินในกลางปี 2540 และจากการปฏิบัติเงื่อนไขของ IMF รวมทั้งการปล่อยให้ค่าเงินลอยตัว มีผลทำให้ยอดการส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมซึ่งรวมสินค้าหัตถอุตสาหกรรมของไทยขยายตัวเพิ่มขึ้นในปี 2541 เป็นต้นมา ทั้งนี้เป็นเพราะค่าเงินบาทที่ลดลงจึงทำให้การสั่งซื้อของจากต่างประเทศมากขึ้น อย่างไรก็ตามมูลค่าการส่งออกสินค้าหัตถอุตสาหกรรมแต่ละประเภทมีความแตกต่างกัน บางประเภทมีการส่งออกเพิ่มขึ้น บางประเภทส่งออกน้อยลง ขึ้นอยู่กับศักยภาพและขีดความสามารถในการแข่งขันของสินค้าหัตถอุตสาหกรรมแต่ละ

ประเภทนั้นๆ ถึงแม้ว่าภาครัฐจะให้การสนับสนุนกำหนดนโยบายและมาตรการต่างๆ เพื่อส่งเสริมการส่งออก นับตั้งแต่ประเทศไทยเริ่มใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 ในปี 2504 จนถึงแผนฯ ปัจจุบันคือแผนฯ ฉบับที่ 8 (2540-2544) นโยบายการส่งเสริมการส่งออกเริ่มเห็นได้และเป็นรูปธรรมขึ้นตั้งแต่แผนที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) เป็นต้นมา แต่ก็ยังเกิดปัญหาข้อจำกัดต่างๆ ขึ้น เช่น ในด้านการผลิต มีปัญหาขาดแคลนวัตถุดิบ กรรมวิธีการผลิตที่ล้าสมัย การขาดการพัฒนาเทคโนโลยีคุณภาพ ผู้ประกอบการ โดยเฉพาะผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมยังขาดความรู้และทักษะในการบริหารที่เป็นระบบ ทำให้ผลิตภาพ (Productivity) การผลิตต่ำ ในด้านการตลาดประสบปัญหาต้นทุนการผลิตที่สูงขึ้น เช่น ค่าจ้างแรงงาน รูปแบบสินค้ายังมีการพัฒนาน้อย ขาดการส่งเสริมออกแบบอย่างจริงจัง ระบบข่าวสารข้อมูลยังขาดประสิทธิภาพ ในด้านบุคลากรก็มีปัญหาขาดแคลนแรงงานที่มีฝีมือและบุคคลที่มีทักษะความรู้ด้านเทคโนโลยีการจัดการและการตลาด นอกจากนี้โครงสร้างทางด้านภาษีอากร กฎระเบียบของรัฐที่เกี่ยวข้องและบริการพื้นฐานทางด้านสาธารณูปโภค ก็ยังไม่เอื้ออำนวยต่อการส่งออก

ถ้าพิจารณาการส่งออกของสินค้าหัตถอุตสาหกรรมในประเทศไทย (กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์, 2543) พบว่าในปี 2540 การส่งออกสินค้าหัตถอุตสาหกรรมมีมูลค่า 289,930 ล้านบาท มีอัตราการขยายตัวลดลงมากเมื่อเทียบกับปีก่อน ทั้งนี้เพราะภาวะเศรษฐกิจทั่วโลกเกิดความตกต่ำทำให้ความต้องการลดลง ในปี 2541 การส่งออกสินค้าหัตถอุตสาหกรรมมีมูลค่า 353,147 ล้านบาท ซึ่งจะพบว่าอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้น ทั้งนี้เป็นเพราะการลดค่าเงินบาทในปี 2540 ทำให้สินค้าของไทยมีราคาถูกลงเมื่อเทียบกับคู่แข่ง จึงทำให้มีการสั่งซื้อกันมากขึ้น ประกอบกับภาวะเศรษฐกิจของตลาดสำคัญทั้งสหรัฐอเมริกาและยุโรปไม่ประสบปัญหาภาวะวิกฤต เช่นเดียวกับตลาดญี่ปุ่นและอาเซียน จึงทำให้การส่งออกของไทยขยายตัวมากขึ้น สำหรับปี 2542 การส่งออกสินค้าอุตสาหกรรมมีมูลค่า 341,287 ล้านบาท ซึ่งมีอัตราการขยายตัวลดลงเนื่องจากค่าเงินคงที่

สำหรับจังหวัดเชียงใหม่ หัตถอุตสาหกรรม นับว่าเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญมากในภาคเศรษฐกิจ อีกทั้งยังเป็นแหล่งผลิตหัตถกรรมที่มีความหลากหลายและมีการผลิตเป็นจำนวนมาก ทั้งนี้เนื่องจากจังหวัดเชียงใหม่เป็นศูนย์กลางการท่องเที่ยวที่สำคัญ และภาคหัตถอุตสาหกรรมก็นับว่าเป็นภาคหนึ่งที่สามารถนำรายได้เข้าสู่จังหวัดเป็นจำนวนมาก จากทำเนียบโรงงานอุตสาหกรรมจังหวัดเชียงใหม่ปี 2530-2541 พบว่าหัตถอุตสาหกรรมมีการขยายตัวอย่างรวดเร็ว กล่าวคืออุตสาหกรรมประเภทสิ่งทอ และตัดเย็บเสื้อผ้าสำเร็จรูป อุตสาหกรรมประเภทผลิตภัณฑ์จากไม้ อุตสาหกรรมประเภทเซรามิก และอุตสาหกรรมประเภทเครื่องประดับ อัญมณี มี

อัตราการขายตัวต่อปีร้อยละ 12.7 , 0.3 , 3.6 และ 22.2 ซึ่งมีอัตราการขายตัวค่อนข้างสูง ยกเว้นอุตสาหกรรมประเภทผลิตภัณฑ์จากไม้ ที่มีอัตราการขายตัวต่ำ เนื่องจากวัตถุดิบที่นำมาใช้เป็นวัตถุดิบที่เหลือน้อย

จากการที่ภาคหัตถอุตสาหกรรมมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วในแง่ของปริมาณการผลิตแล้ว ยังจะพบว่าภาคหัตถอุตสาหกรรมมีการขยายตัวในแง่ของแหล่งที่ตั้งด้วย กล่าวคือ แหล่งที่ตั้งของหัตถอุตสาหกรรมในจังหวัดเชียงใหม่จะขยายตัวไปตามเส้นทางคมนาคมสายหลักที่อำเภอเมืองเชื่อมต่อกับอำเภอที่อยู่ใกล้เคียง แหล่งชุมชน และแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญๆ ซึ่งหัตถอุตสาหกรรมดังกล่าวจะกระจุกตัวมากที่อำเภอเมือง และอำเภอสันกำแพง ที่มีอาณาเขตติดกับอำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากเป็นอำเภอที่มีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเป็นจำนวนมาก จากการที่มีนักท่องเที่ยวจำนวนมากจึงทำให้เกิดกิจการที่เกี่ยวข้องกับหัตถอุตสาหกรรมเป็นจำนวนมากเพื่อตอบสนองต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว และจากการดำเนินกิจการหัตถอุตสาหกรรมดังกล่าวจึงทำให้ส่งผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจท้องถิ่น กล่าวคือ การดำเนินกิจการหัตถอุตสาหกรรมในพื้นที่ดังกล่าวจะมีการจ้างแรงงานและซื้อวัตถุดิบในท้องถิ่น ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้จากการทำงานในโรงงานอุตสาหกรรมซึ่งนับว่าเป็นผลกระทบทางตรงที่ประชาชนท้องถิ่นได้รับ และรายได้ที่เกิดขึ้นจากการใช้จ่ายของกิจการอุตสาหกรรมเพื่อซื้อปัจจัยการผลิตที่มีใช้แรงงาน เช่น วัตถุดิบ ค่าขนส่ง เป็นต้น นับว่าเป็นผลกระทบทางอ้อมที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น ในขณะที่เดียวกันเมื่อประชาชนในท้องถิ่นมีรายได้ประชาชนในท้องถิ่นก็จะมีเงินใช้จ่ายใช้สอยในชีวิตประจำวันทำให้เกิดกิจกรรมทางเศรษฐกิจในท้องถิ่นเพื่อสนองต่อความต้องการและเกิดการพัฒนาเศรษฐกิจขึ้นในท้องถิ่นตามมา ดังนั้นจึงมีการศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการดำเนินกิจการหัตถอุตสาหกรรมในพื้นที่ที่มีการกระจุกตัวของแหล่งหัตถกรรมซึ่งได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอสันกำแพง เพื่อวิเคราะห์และประเมินผลกระทบที่เกิดขึ้นว่าจะเป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจท้องถิ่นอย่างไร ระหว่างพื้นที่ที่มีลักษณะความเป็นเมือง อันได้แก่ พื้นที่ในเขตเทศบาล และพื้นที่ชนบท โดยการประเมินผลกระทบจะแสดงออกมาในลักษณะที่เป็นตัวเลขเชิงปริมาณที่ชัดเจน เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนป้องกันปัญหาและพัฒนาพื้นที่ต่อไปในอนาคต

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. ศึกษาลักษณะการดำเนินกิจการรวมทั้งความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจของหัตถอุตสาหกรรมในจังหวัดเชียงใหม่
2. ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจการหัตถอุตสาหกรรมที่มีต่อเศรษฐกิจท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่

1.3 ขอบเขตการศึกษา

1.3.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

1) ศึกษาถึงภาพรวมของหัตถอุตสาหกรรมในประเทศไทย โดยพิจารณาจากพัฒนาการของหัตถอุตสาหกรรมตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และบทบาทของหัตถอุตสาหกรรมในด้านสังคมและเศรษฐกิจ รวมถึงการศึกษาสถานการณ์การส่งออกของสินค้าหัตถอุตสาหกรรมในปัจจุบัน นอกจากนี้ยังได้ศึกษาถึงหัตถอุตสาหกรรมในจังหวัดเชียงใหม่ โดยพิจารณาถึงศักยภาพของจังหวัดเชียงใหม่กับการพัฒนาหัตถอุตสาหกรรม ลักษณะการดำเนินการของหัตถอุตสาหกรรม ซึ่งได้ศึกษาเกี่ยวกับวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตของแต่ละประเภทหัตถอุตสาหกรรม การจ้างงาน เครื่องจักรอุปกรณ์ที่ใช้ในการผลิตหัตถกรรมแต่ละประเภท กรรมวิธีการผลิตของหัตถกรรมแต่ละประเภท การกระจายการบริการ การตลาด เช่น การขายปลีก การขายส่ง ซึ่งการศึกษาดังกล่าวจะทำให้ทราบถึงความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยผลิต และหน่วยครัวเรือน ซึ่งกระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างหน่วยเศรษฐกิจทั้ง 2 หน่วย จะก่อให้เกิดผลต่อความเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจขึ้นในพื้นที่ ซึ่งจะมีผลให้มีกิจกรรมทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นในท้องถิ่น สำหรับประเภทหัตถอุตสาหกรรม ซึ่งทำการศึกษาแบ่งเป็น 6 ประเภท ได้แก่ หัตถอุตสาหกรรมประเภทไม้แกะสลัก หัตถอุตสาหกรรมประเภทเครื่องเงิน หัตถอุตสาหกรรมประเภทเครื่องเงิน หัตถอุตสาหกรรมประเภทเครื่องปั้นดินเผา หัตถอุตสาหกรรมประเภทกระดาษสา และหัตถอุตสาหกรรมประเภทสิ่งทอ นอกจากนี้ยังได้ศึกษาความเชื่อมโยงทางเศรษฐกิจของกิจกรรมหัตถอุตสาหกรรม ซึ่งได้นำแนวความคิดเกี่ยวกับความเชื่อมโยงของอุตสาหกรรม ที่เสนอโดย A.G. Hoare (1985) ได้อธิบายถึงความเชื่อมโยงของโรงงานที่มีอย่างต่อเนื่องทั้งด้านวัตถุดิบ หรือแรงงานที่เกี่ยวข้องกับการผลิตของโรงงาน และการอธิบายถึงความเชื่อมโยงไปข้างหน้าและความเชื่อมโยงไปข้างหลัง (Forward and Backward Linkage) มาใช้ในการศึกษา ซึ่งการศึกษาจะทำให้ทราบว่า กิจกรรมที่มีความเชื่อมโยงและเกี่ยวข้องกับหัตถอุตสาหกรรมประกอบไปด้วยกิจกรรมอะไรบ้าง และมีความเชื่อมโยงในลักษณะไหน

2) ศึกษาผลกระทบทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นจากการดำเนินการจัดหาอุตสาหกรรม ว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นจะส่งผลประโยชน์ต่อเศรษฐกิจท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้จะพิจารณาผลกระทบในรูปของรายได้ที่เกิดขึ้นในท้องถิ่นได้แก่พื้นที่เมืองและพื้นที่ชนบท ที่ได้รับผลมาจากการใช้จ่ายของโรงงานอุตสาหกรรม คนงาน ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่เมือง และผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ชนบท โดยผลกระทบประกอบด้วยผลกระทบทางตรง ผลกระทบทางอ้อม และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการใช้จ่ายของผลกระทบทางตรงและทางอ้อม (induced impact) และในการคำนวณผลกระทบที่เกิดขึ้นในรูปของรายได้จะทำการพิจารณาค่าตัวคูณทวี (multiplier) เป็นเครื่องมือในการวัดผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งในพื้นที่เมืองและพื้นที่ชนบท

1.3.2 ขอบเขตด้านพื้นที่

พื้นที่ศึกษาประกอบไปด้วย

1) อำเภอที่เป็นแหล่งที่ตั้งของหัตถอุตสาหกรรม ได้แก่ อำเภอเมืองเชียงใหม่ และอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งจะประกอบไปด้วยพื้นที่เมือง และพื้นที่ชนบท โดยพื้นที่เมืองในเขตอำเภอเมืองเชียงใหม่ คือ เทศบาลนครเชียงใหม่ และเทศบาลตำบลช้างเผือก ส่วนพื้นที่เมืองในเขตอำเภอสันกำแพง คือ เทศบาลตำบลสันกำแพง และเทศบาลตำบลต้นเปา สำหรับพื้นที่ชนบทคือ พื้นที่ที่อยู่นอกเขตเทศบาลดังกล่าว

2) อำเภอที่มีพื้นที่ติดต่อกับอำเภอที่เป็นแหล่งที่ตั้งของหัตถอุตสาหกรรม ได้แก่ อำเภอแมริม อำเภอสันทราย อำเภอดอยสะเก็ด อำเภอสารภี อำเภอหางดง และกิ่งอำเภอแม่ฮอน ซึ่งจะประกอบไปด้วยพื้นที่เมือง และพื้นที่ชนบท โดยพื้นที่เมืองคือ เขตเทศบาล สำหรับพื้นที่ชนบทคือ พื้นที่ที่อยู่นอกเขตเทศบาล

3) อำเภอที่ไม่มีพื้นที่ติดต่อกับอำเภอที่เป็นแหล่งที่ตั้งของหัตถอุตสาหกรรม ได้แก่ อำเภอสันป่าตอง อำเภอสะเมิง อำเภอแม่แตง อำเภอแม่แจ่ม อำเภอพร้าว อำเภอเชียงดาว อำเภอไชยปราการ อำเภอฝาง อำเภอแม่ฮวย อำเภอเวียงแหง อำเภอแม่วาง อำเภอจอมทอง อำเภอฮอด อำเภอดอยเต่า อำเภออมก๋อย และกิ่งอำเภอดอยหล่อ ซึ่งจะประกอบไปด้วยพื้นที่เมือง และพื้นที่ชนบท โดยพื้นที่เมืองคือ เขตเทศบาล สำหรับพื้นที่ชนบทคือ พื้นที่ที่อยู่นอกเขตเทศบาล

4) พื้นที่อื่นๆ ที่โรงงานอุตสาหกรรมและประชาชนในท้องถิ่นในจังหวัดเชียงใหม่มีการใช้จ่าย ได้แก่ พื้นที่ที่อยู่ในภาคเหนือ และพื้นที่ที่อยู่นอกเหนือจากพื้นที่ภาคเหนือทั้งหมด

1.4 คำจำกัดความที่ใช้ในการศึกษา

1) "หัตถกรรม" ตามความหมายที่ใช้ประกอบในการศึกษาคือ สิ่งประดิษฐ์ที่ต้องใช้ฝีมือในการผลิต และมีความงามด้านศิลปะและวัฒนธรรมแฝงอยู่ ซึ่งหัตถกรรมปัจจุบันเน้นลักษณะความสำคัญทางด้านเศรษฐกิจ โดยเป็นอาชีพหนึ่งที่ทำรายได้ขึ้นมา เป็นการใช้ทักษะและความชำนาญจากการใช้ฝีมือในการผลิตเป็นส่วนใหญ่ แต่อาจมีการใช้เครื่องมือ เครื่องทุ่นแรง ขนาดเล็กช่วยบ้าง

ตามความหมายของหัตถกรรมดังกล่าว เป็นการกล่าวถึงลักษณะโดยทั่วไป แต่ในการศึกษาครั้งนี้ จะมุ่งเน้นหัตถกรรมที่เป็นลักษณะของ "อุตสาหกรรม" หรือเรียกรวมกันว่า "หัตถอุตสาหกรรม" ซึ่งจะเป็นหัตถกรรมที่เป็นการประกอบการเชิงพาณิชย์เป็นสำคัญ ไม่ใช่เป็นลักษณะที่ใช้ในครอบครัวโดยไม่มีการจำหน่าย สามารถอธิบายถึงรูปแบบหัตถอุตสาหกรรม โดยจะประกอบด้วย 2 รูปแบบคือ

1.1 อุตสาหกรรมที่ทำในครัวเรือน หรือเรียกว่า "อุตสาหกรรมในครอบครัว" ซึ่ง Robert J.Clark , Ph.D. หัวหน้าผู้เชี่ยวชาญขององค์การสหประชาชาติ ได้เข้ามาสำรวจลักษณะอุตสาหกรรมในครอบครัวของประเทศไทย ตามโครงการช่วยเหลือขององค์การสหประชาชาติแก่กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ได้สรุปลักษณะอุตสาหกรรมในครอบครัวของประเทศไทยในหนังสือ "The Development of Cottage Industries" ว่ามีลักษณะ 5 ประการคือ

1.เป็นอุตสาหกรรมที่ทำอยู่ในอาคารของบ้านหรือภายนอกอาคาร แต่อยู่ใกล้บ้าน และอาคาร ไม่มีลักษณะที่จะเรียกได้ว่าเป็นโรงงานอุตสาหกรรม

2.ส่วนใหญ่เป็นงานที่ใช้เวลาว่างจากการประกอบอาชีพหลัก โดยหวังประโยชน์เพื่อนำส่วนที่เกินความต้องการขายเพื่อหารายได้เป็นพิเศษสำหรับครอบครัว

3.ตามธรรมดาใช้แรงงานของตนเองหรือของสมาชิกในครอบครัวซึ่งทุกคนแบ่งรายได้มากน้อยตามส่วนของการขายผลิตภัณฑ์ และในกรณีที่มีการจ้างแรงงานจากบุคคลภายนอก ก็เป็นการจ้างชั่วคราวครั้งชั่วคราว ไม่มีเป็นการจ้างเป็นประจำ

4.วัตถุดิบที่ใช้มักจะเป็นสิ่งที่หาได้ หรือผลิตขึ้นเองได้ในภูมิลำเนานั้นๆ

5.กรรมวิธีการผลิตมักเป็นกรรมวิธีแบบดั้งเดิม หรือกระทำกันมาแต่ครั้งบรรพบุรุษ ใช้แรงงานหรือฝีมือของมนุษย์เป็นสำคัญ ตามธรรมดา มักจะไม่ได้ใช้เครื่องจักรหรือเครื่องทุ่นแรงแบบทันสมัยหรือถ้ามีก็น้อยที่สุด

1.2 อุตสาหกรรมที่เป็นลักษณะของ "โรงงาน" โดยผู้ประกอบการจัดตั้งโรงงานขึ้นมาเอง ซึ่งอาจจะเป็นโรงงานขนาดใหญ่ที่อยู่ในเมือง หรือโรงงานขนาดเล็กตามหมู่บ้าน โดยจ้างช่างฝีมือหรือแรงงานรับจ้างมาผลิตสินค้าเพื่อจำหน่ายแก่ตลาดที่อยู่นอกท้องถิ่นเป็นส่วนใหญ่

ซึ่งในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ จะทำการศึกษาเฉพาะอุตสาหกรรมที่มีลักษณะเป็น "โรงงาน" เท่านั้น

2) "ผลกระทบทางเศรษฐกิจ" คือ ผลกระทบที่เป็นตัวเงินที่เกิดขึ้นในพื้นที่ซึ่งเป็นผลมาจากการใช้จ่ายของโรงงานอุตสาหกรรม คนงานที่ทำงานในโรงงานอุตสาหกรรม ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่เมือง และผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ชนบท ทั้งทางตรงและทางอ้อมโดยผ่านกระบวนการทำงานของตัวทวีคูณ ซึ่งผลกระทบทางเศรษฐกิจจะแบ่งเป็น 3 ประเภทคือ ผลกระทบทางตรง ผลกระทบทางอ้อม และ induced impact โดยผลรวมของผลกระทบทั้ง 3 ประเภทนี้ คือ ผลกระทบทางเศรษฐกิจทั้งหมด

3) "ผลกระทบทางตรง" คือ ผลกระทบที่เป็นตัวเงินที่เกิดขึ้นโดยตรงในพื้นที่อันเนื่องมาจากเกิดการใช้จ่ายในการจ้างแรงงานในพื้นที่นั้นๆ

4) "ผลกระทบทางอ้อม" คือ ผลกระทบที่เป็นตัวเงินที่เกิดขึ้นในพื้นที่อันเนื่องมาจากเกิดการใช้จ่ายในการซื้อปัจจัยการผลิตอื่นที่มีใช้แรงงานในพื้นที่นั้นๆ

5) "induced impact" คือ ผลกระทบที่เป็นตัวเงินที่เกิดขึ้นในพื้นที่อันเนื่องมาจากเกิดการใช้จ่ายผลกระทบทางตรง และผลกระทบทางอ้อมในพื้นที่นั้นๆ

6) "แหล่งที่ตั้งหัตถอุตสาหกรรม" คือ พื้นที่ที่มีโรงงานหัตถอุตสาหกรรมตั้งอยู่อย่างหนาแน่นในจังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งได้แก่ บริเวณอำเภอเมืองเชียงใหม่และอำเภอสันกำแพง จังหวัดเชียงใหม่

7) "พื้นที่เมือง" คือ พื้นที่ที่เป็นเขตเทศบาลของอำเภอต่างๆ ในจังหวัดเชียงใหม่

8) "พื้นที่ชนบท" คือ พื้นที่ที่อยู่นอกเขตเทศบาลของอำเภอนั้นๆ ในจังหวัดเชียงใหม่

9) "เศรษฐกิจท้องถิ่น" หมายถึง กิจกรรมทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในท้องถิ่น อันเป็นผลมาจากการใช้จ่ายของกิจการหัตถอุตสาหกรรมและประชาชนในท้องถิ่น

10) "เงินเดือนและค่าจ้าง" คือ จำนวนเงินที่จ่ายเป็นประจำทุกวันหรือทุกสัปดาห์หรือทุกเดือน

11) "วัตถุดิบ" คือ ปัจจัยการผลิตเพื่อใช้ในการผลิตโดยตรง เช่น ดินเหนียว เป็นวัตถุดิบในการผลิตเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

12) "ค่าสาธารณูปโภค" คือ จำนวนเงินที่จ่ายเป็นค่าไฟฟ้า น้ำประปา และ โทรศัพท์

13) "ค่าขนส่ง" คือ จำนวนเงินที่จ่ายเป็นค่าขนส่งวัตถุดิบและสินค้าสำเร็จรูป

14) "ค่าใช้จ่ายอื่นๆ" คือ จำนวนเงินที่กิจการอุตสาหกรรมใช้จ่ายโดยไม่ได้จำแนก หรือไม่สามารถจำแนกได้

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) ทำให้ทราบถึงพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบ และปริมาณผลกระทบที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เมืองและพื้นที่ชนบทอันเป็นผลมาจากการดำเนินกิจการหัตถอุตสาหกรรม ซึ่งจะเป็ประโยชน์ต่อการวางแผนรองรับการพัฒนาในอนาคต และสามารถเสนอแนะแนวทางการพัฒนาให้สอดคล้องกับการพัฒนาในพื้นที่ได้อย่างเหมาะสม

2) เป็นประโยชน์ต่อการคาดประมาณผลกระทบหรือผลประโยชน์จากการขยาย การดำเนินกิจการอุตสาหกรรมหรือจากการดำเนินกิจการอุตสาหกรรมใหม่ที่จะเกิดขึ้นในพื้นที่

3) การพิจารณาผลกระทบทางเศรษฐกิจจากการดำเนินกิจการหัตถอุตสาหกรรม สามารถแสดงให้เห็นถึงการสร้างงาน สร้างรายได้ในชนบท และอาจเป็นผลทำให้เกิดอุตสาหกรรม ต่อเนื่องได้ ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาชนบทเป็นไปได้อย่างรวดเร็วยิ่งขึ้น

4) เป็นประโยชน์ต่อองค์กร หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปประยุกต์ใช้ หรือการวางแผนพัฒนาพื้นที่อื่นๆ ต่อไป